

cenie, wystraszony wzrok, pienienie z pyska (ślina o mdłym zapachu spożywanym i u chorych lisów), silny świąd lewej przedniej nogi, na którą rzucał się co kilka minut, powodując coraz silniejsze samoakaleczenie. Na otoczenie i nawoływanie reagował bardzo słabo. Agresywności w stosunku do człowieka nie zanotowano. Padł po 6 godzinach od wystąpienia pierwszych objawów choroby.

3) Jesienią 1958 r. zachorował kot ob. Ch. Stwierdzono silne wychudzenie, zmatowienie oraz nastroszenie sierści, na głowie miejscowe ubytki sierści, chrapliwy głos. Nie przyjmował podawanych pokarmów, chętnie pił mleko, lecz w trakcie tej czynności dostawał napadowego kaszlu. Po długim okresie rekonwalescencji wyzdrowiał i powrócił do dobrej kondycji, występowały jednak nadal ataki kaszlu z chwilą nachylenia głowy do miski. Kot ten stykając się z kotką, która miała kilkudniowe kocięta, był przypuszczalnie przyczyną ich śmierci wśród objawów silnego świądu.

4) Na wiosnę 1960 r. zachorowały trzy koty pracownika rzeźni sanitarnej po zjedzeniu śledzion pochodzących od świń w tuczarni w Dobiegniewie. U kotów tych obserwowano objawy szalu, tarzały się oraz wydrapywały sobie sierść z różnych okolic ciała. Padły w kilka godzin od zauważenia objawów chorobowych.

5) Chcąc upewnić się czy przyczyną zachorowań opisanego psa i kotów były konfiskaty pochodzące od świń z Tuczarni w Dobiegniewie, podejrzanych o chorobę Aujeszky — rozpoczęto w dniu 12.III.1960 r. karmienie młodego kota narządami mięsowymi oraz mięsem pochodzącym od sztuki padłej wśród drgawek toniczno-klonicznych. Podawany materiał w dniu 12 i 13 kot zjadł chętnie. W drugim dniu skarmiania zaobserwowano osowiałość oraz chrapliwy głos. W trzecim dniu silne zaczerwienienie spojówek, brak apetytu oraz niepokój. W godzinach wieczornych tegoż dnia wystąpiło silne pienienie z pyska. W godzinach rannych dnia następnego zastano kota martwego.

6) *Siemiec* (3) w pierwszych dniach listopada 1959 r. zanotował u chorej krowy pracownika Tuczarni w Dobiegniewie silny świąd pyska, tarcie oraz

bicie głową o napotykanne przedmioty, podniecenie, które w krótkim czasie przerodziło się w szal. Krowa dwukrotnie pozrywała łańcuchy, którymi była przywiązana. W godzinach wieczornych obserwowaliśmy silne osłabienie, sennosć, postękiwanie, rytmiczne ruchy głową na boki. Na głowie oraz wystających częściach ciała widniały silne otarcia oraz galaretowate nacieki. Temperatury w. c. wynosiła 40,2°C. Ponieważ przed zachorowaniem krowa pasła się w lesie, przy ustalaniu rozpoznania wzięto pod uwagę wściekliznę oraz chorobę Aujeszky. Padła w godzinach nocnych. Głowę wysłano do WZHW w Gierzowie. *Chwalibóg* (2) podaje, iż badaniem bakteriologicznym nie stwierdzono drobnoustrojów specyficznie chorobotwórczych. Natomiast zaszczepiony królik i świnka morska padły po 72 godzinach. U królika ponadto wystąpił silny świąd kończyny.

Wnioski

1. Omawiana jednostka chorobowa rozprzestrzeniła się z kwarantanników, gdzie pojawiła się pierwotnie, na tucz stały (właściwy), pobliską zagrodę pracownika tuczarni i wraz z sztukami brakowanymi przedostawała się na teren rzeźni sanitarnej w Dobiegniewie.

2. Należy przypuszczać, iż konfiskaty z rzeźni sanitarnej były źródłem zakażenia lisów na fermie T oraz opisanych kotów i psa.

3. Choroba Aujeszky u świń bardzo często występuje w powikłaniu z jednostkami pochodzenia bakteriologicznego.

4. Ogólne zabiegi sanitarno-weterynaryjne, zoohigieniczne oraz indywidualne podawanie antybiotyków (szczególnie wysokiej grupy) oraz biopreparatów są dotychczas jedyną bronią przy zwalczaniu tej groźnej jednostki chorobowej w stadzie.

Piśmiennictwo

1. Janowski H.: Med. Wet. 1959, 12, pisemne wyniki badań rozpoznawczych, informacja ustna.
2. Chwalibóg J.: Pisemne wyniki badań rozpoznawczych, informacja ustna.
3. Siemiec J.: Lek. Wet. PZLZ w Dobiegniewie.

Adres autora: Bogdan Bartosz, Dobiegniew, ul. Partyzancka nr 3/4, woj. Zielona Góra.

MARIAN KORCZAK

Wścieklizna w woj. krakowskim w latach 1949—1961

Z Katedry Zoohigieny WSR we Wrocławiu
Kierownik: prof. dr MIECZYSLAW CENA

Zagadnienie wścieklizny u zwierząt jest w Polsce wciąż aktualne. Tematowi temu poświęcili uwagę *Czarnocki* (1), który podkreślił rolę dzikich zwierząt w szerzeniu się tej niebezpiecznej epizooty, oraz *Stryszak* (2), przedstawiając przebieg tego schorzenia u zwierząt i ludzi w okresie międzywojennym przy omawianiu wyników akcji szczepień psów 1948 r. opisując zdarzające się przypadki choroby poszczepiennej. Obszerniejszą analizę sytuacji epizootycznej przypadków wścieklizny na terenie Polski przeprowadził w 1957 r. również *Stryszak* (3).

W okresie powojennym pierwsze przypadki wścieklizny na terenie woj. krakowskiego stwierdzono u psów, kotów, bydła i dzikich lisów w powiatach Oświęcim, Chrzanów, potem Miechów, Dąbrowa T., Tarnów, Bochnia

i wreszcie Nowy Sącz, Myślenice, Żywiec. W 1948 r. wściekliznę notowano już na prawie całym terenie woj. krakowskiego. Wzrost przypadków wścieklizny wystąpił jednak dopiero w 1949 r., kiedy wścieklizna dotarła już do największych skupisk psów w miastach i osiedlach.

W ostatnich trzynastu latach wściekliznę stwierdzono w 16 powiatach, 277 miejscowościach, 277 zagrodach, u 304 zwierząt, z których 288 zabito, 7 padło, 9 zbiegło. Było wśród nich 260 psów, 1 kot, 17 sztuk bydła, 1 koń, 1 świnka, 3 owce, 20 dzikich lisów i 1 ryś. 304 przypadki wścieklizny w poszczególnych miesiącach i porach roku objaśnia tablica 2.

W północnej części województwa krakowskiego, o ukształtowaniu raczej płaskim, odkrytym, niemal całkowicie pozbawionym la-

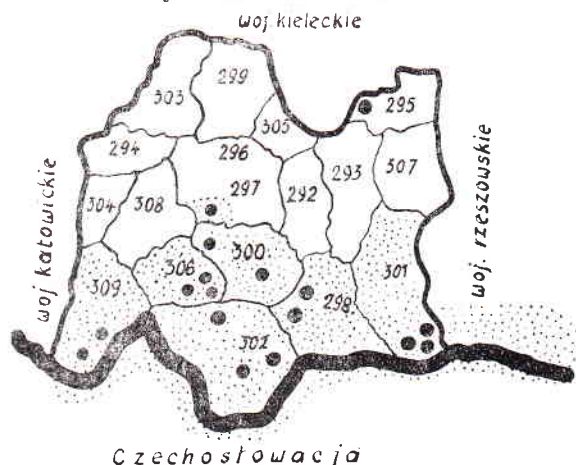
Tabl. 1. Przebieg wścieklizny w woj. krakowskim w latach 1949—1961.

Rok występowania wścieklizny	Ilość zapowietrz				Ilość zwierząt				Ilość podejrzanych	
	powiat	mięś-cowa	zagań	zabitych	zabitych	pod-tych	pod-tych	zbieg-tych	zbieg-tych	osób
1949	15	204	209	218	212	4	2	1983	53	
1950	14	56	56	57	56		1	351		
1951	2	3	5	6	5		1	127	6	
1952	1	1	1	1	1			72		
1953	1	1	1	2	1		1			
1954										
1955	1	1	1	2	1		1		3	
1956										
1957										
1958										
1959	6	7	4	14	8	3	3		27	
1960	1	1		1	1					
1961	1	3		3	3					5

Tabl. 2. Przypadki wścieklizny (304) w woj. krakowskim wg pór roku.

Zima			Wiosna			Lato			Jesień		
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
62	60	28	19	21	21	14	16	20	15	15	13
5000			2033			1666			1443		

Tabl. 3. Mapa rozmieszczenia wścieklizny psów i lisów w woj. krakowskim w latach 1949—1961.

- Legenda:
- wścieklizna psów
 - wścieklizna psów i lisów
 - miejscowości z wścieklizną lisów

Powiaty: Bochnia 292, Brzesko 293, Chrzanów 294, Dąbrowa T. 295, Kraków M. i P. 296, 297, Limanowa 298, Miechów 299, Myślenice 300, N. Sącz 301, N. Targ 302, Olkusz 303, Oświęcim 304, Proszowice 305, Sucha 306, Tarnów 307, Wadowice 308, Żywiec 309.

sów, wściekliznę ujawniono u 209 psów, 11 krów, 1 konia i 1 świni. Natomiast w południowej części, górzystej, z terenem zakrytym o podszyciu lasów iglastych, wściekliznę stwierdzono u 49 psów, 1 kota, 19 lisów, 1 rysia, 6 krów i 3 owiec. Wścieklizna u 4 zabitych i 7 padłych lisów została potwierdzona drogą badań laboratoryjnych. Natomiast podejrzenia, dotyczące 9 lisów zbiegłych, które pokąsały 16

Tabl. 4. Ochronne szczepienia psów przeciw wściekliznie w woj. krakowskim w latach 1949—1961.

Rok szczepienia psów.	Ilość psów zaszczepionych	
	profilaktycznie	powtórnie przy zwalcz. wścieklizny lisów.
1949	142051	
1950	109412	
1951	88376	
1952	61899	
1953	60770	
1954	64825	
1955	84535	
1956	92044	
1957	92363	
1958	99100	
1959	112530	1025
1960	132052	56
1961	133556	287

Tabl. 5. Przypadki wścieklizny na tle ochronnych szczepień psów przeciw wściekliznie w ich procentowym ujęciu.

Szczepienia psów w procentowym ujęciu	Przypadki wścieklizny													
	980	754	610	430	420	445	582	634	635	683	800	910	920	1000
Rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	Razem
psy	200	52	5	1	1	1								260
koty											1			1
konie	1													1
bydło	10	4									3			17
owce											3			3
świnie	1													1
rysy												1		1
lisy	6	1	1		1		1				7	3	20	20
Razem	218	57	6	1	2	2					14	1	5	304

zwierząt (7 psów, 3 owce, 6 krów) również się potwierdziły, ponieważ po pewnym czasie u wszystkich zwierząt pokąsanych przez nie, klinicznie i laboratoryjnie stwierdzono wściekliznę. Rozmieszczenie wścieklizny w woj. krakowskim przedstawia załączona mapa.

Najczęstsze przypadki wścieklizny u psów notowano w samym mieście Krakowie i okolicznych miejscowościach, oraz w Bochni, miejscowościach leżących w pobliżu woj. kieleckiego i byłego powiatu miechowskiego.

Obserwacje wykazują, że wścieklizna u dzierzyny stale wzrasta. Na terenie woj. krakowskiego wściekliznę dzierzyny stwierdzono u lisów w latach: 1949, 1951, 1953, 1955, 1959 i 1961 r. Poważne nasilenie wścieklizny wilków i lisów zanotowano w latach 1959—1961

również w Czechosłowacji, na obszarach przygranicznych wzdłuż granicy polsko-czechosłowackiej. Od 1960 r. lekarze czechosłowaccy zawiadamiają służbę wet. woj. krakowskiego, a także rzeszowskiego o grożącym niebezpieczeństwie.

Jak z powyższego wynika, rolę roznościela wścieklizny w zachodnio-północno-wschodniej części woj. krakowskiego spełniały psy. Natomiast w powiatach południowych, graniczących przeważnie z Czechosłowacją, wściekliznę roznosiły dzikie zwierzęta, a zwłaszcza lisy.

Momentem zwrotnym w zwalczaniu wścieklizny na terenie woj. krakowskiego był grudzień 1949 r., kiedy po raz pierwszy przeprowadzono ochronne szczepienia psów na całym obszarze województwa. Akcją szczepień przeciw wściekliznie objęto prawie 98% psów; pozytywne skutki akcji okazały się w latach następnych. W 1950 r. wścieklizna spada do 20% przypadków w porównaniu z 1949 r. Powtórne

szczepienia psów przeciw wściekliznie, przeprowadzone pod koniec tegoż roku, zmniejszyły w 1951 r. wściekliznę do 1,5% przypadków. Następne szczepienia psów p/wściekliznie, przeprowadzane co roku, wraz z wybiciem psów nie szczepionych, wyeliminowały całkowicie tę chorobę u tych zwierząt. Przebieg szczepień psów p/wściekliznie według poszczególnych lat, w cyfrowym i procentowym ujęciu, przedstawiają tablice 4 i 5.

Piśmiennictwo

1. Czarnocki A.: Znaczenie zwierząt dzikich w szerzeniu się wścieklizny ze szczególnym uwzględnieniem woj. gdańskiego. Med. Wet. Nr 5, 1948.
2. Stryszak A.: O tzw. chorobie poszczepiennej występującej u psów na terenie okręgu warszawskiego w przebiegu masowej akcji szczepień przeciw wściekliznie w 1948 r. Med. Wet. Nr 9, 1949.
3. Stryszak A.: Sytuacja epizootyczna po 6 latach szczepień psów przeciw wściekliznie. Med. Wet. Nr 12, 1957.
4. Biuletyny zaraźliwych chorób zwierzęcych woj. krakowskiego w latach 1949—1961.

Adres autora: Marian Korczak, Kraków, ul. Brodowicza 13.

EMIL KALAMARZ

Olsztyn

Badania nad fauną wszołów (*Mallophaga*) występujących u kur w fermach drobiarskich regionu Pojezierza Warmińsko-Mazurskiego

Praca miała na celu stwierdzenie występowania ilościowego i jakościowego piórojadów, obserwację nad ich ekologią i biologią oraz ustalenie znaczenia gospodarczego tych pasożytów.

Terenem badań nad piórojadam drobiu były farmy drobiarskie Pojezierza Warmińsko-Mazurskiego. Za podstawę wzięto farmy PGR-owskie, ze względu na ich wielkość i ilość (26 ferm) i najłatwiejszy do nich dostęp. Spośród nich wybrano 10 rozrzuconych na całym terenie. Reprezentowały one poszczególne rasy i różne kierunki hodowli.

Przy wyborze ferm kierowano się równomiernym rozmieszczeniem punktów badawczych na terenie regionu, gdyż jak wiemy teren ten jest bardzo zróżnicowany pod względem klimatu i gleby. Powyższe czynniki mogą mieć także wpływ na zdrowotność ferm.

Wybrane farmy posiadały kurniki typowe, z obsadą przeważnie w normie na powierzchnię kurnika i wybiegu. Farmy te reprezentowały przeciętne warunki badanego regionu. Badania przeprowadzono w latach 1957—1960.

Stwierdzono występowanie następujących gatunków piórojadów: *Menopon gallinae* L., *Menacanthus stramineus* Nitzsch., *Goniocotes hologaster* Nitzsch., *Goniodes dissimilis* N., *Lipeurus caponis* (L.).

Najliczniej spotykano *M. gallinae* L., a w najmniejszym nasileniu wystąpił *L. caponis* (L.).

W zależności od nasilenia znajdowano przeciętnie na jednej kurze około 200 pasożytów, przy silnym występowaniu ilość ta osiągała liczbę 600—700 i więcej.

Spośród znalezionych 5 gatunków piórojadów nie wszystkie występują równomiernie na badanym terenie. *L. caponis* (L.) nie wystąpił zupełnie na czterech badanych fermach, a na pozostałych obserwowano go nie we wszystkich latach. Jest on raczej sporadycznym gatunkiem. *G. dissimilis* N., nie był notowany na trzech fermach, a w pozostałych występował w małym nasileniu.

W największym procencie wystąpił *M. gallinae* L. W 1960 r. spotykany był na wszystkich fermach. Dość charakterystycznie przedstawia się krzywa pojawiania się tego gatunku. W fermie Małdyte w 1958 r. nie było go wcale, w 1959 r. pojawił się po raz pierwszy w średnim nasileniu, a w 1960 r. wystąpił już masowo i w dużym procencie, dochodzącym do 81,38% w stosunku do pozostałych gatunków. Gatunek ten w fermie Drygały przez trzy lata był nie notowany (1957—1959), a w 1960 r. wystąpił w dużym procencie. Został on zawleczony z innych ferm, gdyż na wiosnę w tym roku ferma w Drygałach otrzymała kury z innych gospodarstw i gat. *M. gallinae* L. w bardzo szybkim tempie rozprzestrzenił się opanowując całą fermę.

W okresie badawczym (czteroletnim) nie obserwowano tendencji do ustalenia stosun-